

De brede basis van het sociaal werk

Vragen en opdrachten

Margot Scholte

Raymond Kloppenburg

Ed de Jonge

uitgeverij | C
coutinho

bussum 2017

Deze **vragen en opdrachten** horen bij *De brede basis van het sociaal werk* van Marcel Spierts, Ard Sprinkhuizen, Margot Scholte, Marc Hoijtink, Ed de Jonge en Lia van Doorn (red.).

© 2017 Uitgeverij Coutinho bv

Alle rechten voorbehouden.

Behoudens de in of krachtens de Auteurswet van 1912 gestelde uitzonderingen mag niets uit deze uitgave worden verveelvoudigd, opgeslagen in een geautomatiseerd gegevensbestand, of openbaar gemaakt, in enige vorm of op enige wijze, hetzij elektronisch, mechanisch, door fotokopieën, opnamen, of op enige andere manier, zonder voorafgaande schriftelijke toestemming van de uitgever.

Voor zover het maken van reprografische verveelvoudigingen uit deze uitgave is toegestaan op grond van artikel 16 h Auteurswet 1912 dient men de daarvoor wettelijk verschuldigde vergoedingen te voldoen aan Stichting Reprorecht (Postbus 3051, 2130 KB Hoofddorp, www.reprorecht.nl). Voor het overnemen van (een) gedeelte(n) uit deze uitgave in bloemlezingen, readers en andere compilatiewerken (artikel 16h Auteurswet 1912) kan men zich wenden tot Stichting PRO (Stichting Publicatie- en Reproductierechten Organisatie, Postbus 3060, 2130 KB Hoofddorp, www.stichting-pro.nl).

Uitgeverij Coutinho

Postbus 333

1400 AH Bussum

info@coutinho.nl

www.coutinho.nl

Noot van de uitgever

Wij hebben alle moeite gedaan om rechthebbenden van copyright te achterhalen. Personen of instanties die aanspraak maken op bepaalde rechten, wordt vriendelijk verzocht contact op te nemen met de uitgever.

ISBN 978 90 469 0582 1

NUR 752

Deel I

Sociaal werk op solide basis

Hoofdstuk 1

Sociale dimensies van 'sociaal' werk

- 1 Leg met behulp van een voorbeeld uit een trainingssituatie binnen je opleiding uit wat het begrip 'interdependentie' betekent.
- 2 Leg met behulp van een voorbeeld uit de actualiteit uit wat de strekking is van het Thomas theorema.
- 3 In de tekst wordt gesproken over verschillende soorten kapitaal waarover mensen beschikken.
 - a Geef kort aan wat hieronder wordt verstaan en noem verschillende soorten kapitaal.
 - b Geef een korte beschrijving van je eigen sociaal kapitaal voor het volgen van de beroepsopleiding.
 - c Bespreek de uitkomsten in een kleine groep studenten, bij voorkeur van diverse samenstelling.
 - d Denk samen na over strategieën om het sociaal kapitaal van ieder voor de studie te vergroten.
- 4 Om goed te kunnen functioneren in het dagelijks leven moet er voldoende balans zijn tussen stress en sociale steun.
 - a Wat zijn voor jou op dit moment de belangrijkste bronnen van stress en sociale steun?
 - b Hoe valt voor jou de balans uit?
 - c Bespreek de uitkomsten met studenten met wie je een vertrouwensband hebt en bedenk goed wat je wel en niet met hen wilt delen.
- 5 In dit hoofdstuk wordt gesproken over een 'vloeibare samenleving'.
 - a Wat wordt met deze term bedoeld?
 - b Geef een voorbeeld uit je eigen leven waaruit blijkt dat we in een vloeibare samenleving leven. Geef ook een tegenvoorbeeld.
 - c Bespreek alle voorbeelden en tegenvoorbeelden in een groep studenten en probeer een gezamenlijke visie te ontwikkelen op de vraag in hoeverre het wel of niet klopt dat we in een vloeibare samenleving leven.

- 6 Discussieer over de volgende stelling: Mensen die de mensenrechten en de sociale kernwaarden van sociaal werk niet onderschrijven, zouden geen sociaal werker moeten worden.
- 7 In dit hoofdstuk worden drie verschillende perspectieven op de sociale functie van sociaal werk onderscheiden: het emancipatie- en empowermentperspectief, het disciplinerings- en socialebeheersingsperspectief, en het sociaalfunctionerings- en ondersteuningsperspectief.
 - a Beschrijf kort deze verschillende perspectieven.
 - b Vanuit welk perspectief wil jij het liefst gaan werken? Licht je antwoord toe.
 - c Beschrijf drie situaties waarin de andere twee perspectieven van belang kunnen zijn voor het verrichten van sociaal werk.
 - d Bespreek de uitkomsten in een kleine groep studenten. Zie je naar aanleiding van deze bespreking reden om je eigen visie aan te vullen of bij te stellen? Licht je antwoord toe.
- 8 Het vertrekpunt voor deze opdracht is je eigen motivatie voor het volgen van de beroepsopleiding voor sociaal werk.
 - a Zet in ongeveer 400 tot 500 woorden uiteen waarom je gekozen hebt voor een beroepsopleiding sociaal werk (studie- en beroepsmotivatie). Mogelijk heb je hierover al eerder iets op papier gezet. In dat geval kun je daar gebruik van maken. Pas deze beschrijving zo nodig aan de actualiteit aan: hoe beleef je dit nu?
 - b Bespreek je motivatie in een groepje van ongeveer vier studenten, bij voorkeur een divers samengestelde groep studenten die elkaar nog niet goed kennen. Bespreek overeenkomsten en verschillen in motivatie, met als doel ieders motivatie zo goed mogelijk te begrijpen.
 - c In het hoofdstuk zijn verschillende sociale dimensies aan de orde gekomen. Onderzoek nu welke dimensies samenhangen met je eigen motivatie. Maak hiervan een beknopt verslag, waarin je duidelijk aangeeft hoe je motivatie samenhangt met de verschillende sociale dimensies.
 - d Bespreek de uitkomsten in dezelfde groep studenten. Doel van de bespreking is dat voor iedereen de samenhang tussen de motivatie en sociale dimensies bij de andere studenten duidelijk wordt.
 - e Bekijk tot slot de sociale dimensies die niet direct samenhangen met je motivatie. Beschrijf beknopt hoe jij je hiertoe wil verhouden als toekomstig sociaal werker.

Hoofdstuk 2

Sociaal werk: vier historische kwesties

- 1 In dit hoofdstuk worden verschillende vormen van solidariteit besproken. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen horizontale en verticale solidariteit.
 - a Maak met behulp van een concreet voorbeeld duidelijk wat het verschil is tussen horizontale en verticale solidariteit.
 - b Geef aan wat in dit specifieke geval mogelijk de voor- en nadelen van beide vormen van solidariteit zijn.

- 2 De breedte van sociaal werk wordt door de auteurs getypeerd met 'eenheid in verscheidenheid'.
 - a Geef aan wat de auteurs hiermee bedoelen.
 - b Geef een korte beschrijving van de richting die jij binnen sociaal werk op wilt gaan. Geef hierbij ook aan hoe je binnen die individuele profilering een brede sociaal werker blijft.
 - c Bespreek de resultaten met een groepje studenten en verwerk de inzichten van deze bespreking in je eigen uitwerking.

- 3 Sociaal werkers kunnen zowel individueel werken als collectief.
 - a Licht kort toe wat de auteurs hiermee bedoelen.
 - b Kies een sociaal vraagstuk waar jij affiniteit mee hebt. Geef vervolgens aan welke aspecten van dat vraagstuk volgens jou individueel en welke collectief zouden moeten worden aangepakt.
 - c Bespreek je inzichten in een groepje studenten en werk je antwoord op grond daarvan verder uit.

- 4 Sociaal werk wordt enerzijds als autonoom bestempeld, anderzijds wordt vaak gesteld dat het speelbal is van de politiek. In hoeverre is het wenselijk en mogelijk dat sociaal werk als beroepsgroep een eigen koers vaart of juist bepaald wordt door publieke opvattingen en politieke besluitvorming? Voer een discussie over dit onderwerp in een grotere groep aan de hand van het thema 'de participatiesamenleving'. Verdeel de groep willekeurig in voor- en tegenstanders, met als doel zo veel mogelijk argumenten voor en tegen te verzamelen.

- 5 Voor de Tweede Wereldoorlog werd een aanzienlijk deel van het sociaal werk door vrijwilligers uitgevoerd. Na de Tweede Wereldoorlog is het werk steeds meer in handen gekomen van speciaal daarvoor opgeleide professionals. Door de tijd heen zie je de balans steeds weer wat verschuiven.
 - a Welke visie heb jij op de taakverdeling en de samenwerking tussen vrijwilligers en professionals? Moet er een verschil zijn in taken of kunnen beide groepen hetzelfde werk verrichten? En moeten professionals leiding geven aan vrijwilligers, of kunnen de rollen ook omgekeerd zijn? Voer hierover een verkennend gesprek in een grotere groep.
 - b Schrijf een kort essay (400 tot 500 woorden) waarin je jouw visie op dit vraagstuk geeft.

- 6 Je kiest voor een beroep en een beroepsopleiding omdat je daar affiniteit mee hebt. Het werk lijkt je leuk en uitdagend en je verwacht dat dit een zinvolle invulling van je leven en een waardevolle bijdrage aan het leven van anderen kan betekenen. Tegelijk kom je in de kennismaking met een beroep ook altijd zaken tegen waar je verbaasd over bent.
 - a Probeer je een situatie te herinneren waarin je verrast was over de gang van zaken binnen sociaal werk. Beschrijf deze situatie en je eigen reactie beknopt en helder.
 - b Bekijk nu nog eens de vier historische kwesties. Kun je je eigen ervaring verbinden met een of meerdere van deze kwesties? Of wijst je ervaring op een vijfde kwestie, een kwestie die niet in het hoofdstuk aan de orde is gekomen?
 - c Bespreek je inzichten met enkele medestudenten.

Hoofdstuk 3

Kennis in sociaal werk: de basis, de toepassing en de ontwikkeling

- 1 Kennis is een belangrijk aspect voor de beroepsuitoefening van sociaal werk. Leg met behulp van een concreet voorbeeld uit de praktijk van sociaal werk uit wat het verschil is tussen *knowing why*, *knowing what* en *knowing how*.

- 2 Kennis is een gelaagd begrip dat verschillende bronnen kent. In de praktijk ben je je lang niet altijd bewust welk type kennis je inzet en waar je die kennis vandaan hebt. Dat geldt voor ervaren sociaal werkers misschien nog wel meer dan voor net afgestudeerde sociaal werkers.
 - a Kies een specifiek thema dat je interesseert. Benader vervolgens drie deskundigen op dat vlak, een sociaal werker, een onderzoeker en een docent. Vraag aan elk van hen wat de top vijf is van wat je moet weten over dit thema.
 - b Bekijk vervolgens van elk antwoord om welk type kennis het gaat: theoretische kennis, praktische kennis of ervaringskennis. Welke conclusies kun je trekken uit deze vergelijking?
 - c Bespreek de uitkomsten in een grotere groep. Wat valt je op?

- 3 Als je je op een nieuw onderwerp gaat richten kun je bewust bouwen aan je kennis. Daarover gaat deze opdracht.
 - a Kies (individueel of in een kleine groep) een onderwerp waar je in het bijzonder geïnteresseerd in bent, bijvoorbeeld een specifieke doelgroep of problematiek (anders dan dakloosheid).
 - b Inventariseer per bouwsteen van de kennisbasis in grote lijnen wat je al weet van het onderwerp. Je kunt volstaan met enkele steekwoorden per bouwsteen.
 - c Verwoord wat de belangrijkste vraag voor jou of jullie op dit moment is over dit onderwerp. Wat zou je graag willen weten of kunnen?
 - d Stel vast bij welke bouwsteen of bouwstenen deze vraag het beste past.
 - e Bepaal hoe je deze vraag het beste zou kunnen beantwoorden. Welke kennisbron(nen) ga je aanboren?
 - f Zoek de kennis op die past bij de vraag.
 - g Geef beknopt aan wat de gevonden kennis inhoudt (je hoeft de bron niet per se helemaal te bestuderen, maar kunt volstaan met het weergeven van je eerste indruk in enkele steekwoorden), in hoeverre die een verrijking is of lijkt te zijn voor je eigen kennis, en om welk type kennis het gaat (wetenschappelijk onderbouwd, praktijkgericht en/of op ervaring gebaseerd; wat, hoe, waarom).

- 4 Tijdens je studie werk je aan de ontwikkeling van een persoonlijke kennisbasis als het fundament voor een professionele en verantwoorde beroepsuitoefening. Bekijk je eigen kennisontwikkeling nu eens als een kritische maar welwillende buitenstaander.
 - a Welke tip zou jij jezelf geven om je eigen kennisontwikkeling te verbeteren?
 - b Welk aspect verdient het meeste aandacht: verzamelen, valideren, begrijpen, structureren, integreren, verkorten, verinnerlijken?
 - c Hoe zou je dat kunnen realiseren? Wat is daarvoor nodig?
 - d Bespreek je inzichten met andere studenten en vraag hun om tips.

Hoofdstuk 4

Vorm geven aan methodisch handelen vanuit een brede basis

- 1 In dit hoofdstuk wordt het begrippenkader toegelicht dat samenhangt met methodisch werken. Maak met behulp van voorbeelden duidelijk wat het verschil is tussen een techniek, een methode en een methodologie.

- 2 In dit hoofdstuk worden allerlei elementen genoemd die van belang zijn bij methodisch handelen. Kies de vijf elementen uit het hoofdstuk die voor jou het meest van belang zijn. Illustreer het belang van deze elementen met behulp van een voorbeeld uit de beroepspraktijk.

- 3 In dit hoofdstuk worden activering, empowerment en wederkerigheid genoemd als belangrijke theoretische aspecten van het methodisch handelen door sociaal werkers. Maak met behulp van praktijkvoorbeelden duidelijk wat deze begrippen inhouden.
- 4 Goede sociaal werkers hebben een 'belichaamde grondhouding'.
 - a Beschrijf kort wat de auteurs met deze term bedoelen.
 - b Stel een top vijf samen van de houdingsaspecten die jij het belangrijkste vindt voor sociaal werkers.
 - c Bespreek je lijst in een groep studenten en probeer elkaars standpunt te begrijpen.
 - d Leg de vraag ook voor aan een ervaren sociaal werker en aan een dienstengebruiker. Beschrijf kort wat hier uitgekomen is en hoe dat zich verhoudt tot jouw top vijf.
- 5 Breed sociaal werk is een evenwichtige benadering van individueel en collectief werken en van activeren en zorgen.
 - a Kies een voorbeeld van sociaal werk waar jij veel affiniteit mee hebt. Laat aan de hand van dat voorbeeld het belang van breed sociaal werken zien.
 - b Leg je uitwerking voor aan andere studenten en vraag hun om feedback om je opdracht verder uit te werken.
- 6 Over het belang van evidence based werken wordt binnen het sociaal werk verschillend gedacht. Inventariseer in een groep de belangrijkste argumenten voor en tegen evidence based werken in de praktijk van het sociaal werk. Betrek hierbij ook het belang van ervaring, reflectie en verstandigheid voor de beroepspraktijk.

Vragen aan het einde van deel I

- 1 Dit boek gaat over 'werken vanuit een brede basis'.
 - a Wat verstaan de auteurs onder 'werken vanuit een brede basis'?
 - b Geef twee redenen waarom de auteurs van mening zijn dat 'werken vanuit een brede basis' juist in deze tijd belangrijk is.
 - c Is 'werken vanuit een brede basis' altijd nodig? Wanneer wel en wanneer niet? Geef twee voorbeelden waaruit het verschil duidelijk naar voren komt.

Deel II

Hulp- en dienstverlening aan individuen en gezinnen vanuit een breed perspectief

Introductievragen bij deel II

- 1 Hans van Ewijk noemt de belangrijkste taak van het hedendaagse sociaal werk 'het ondersteunen van mensen in hun sociaal functioneren' (zie de inleiding op deel II).
 - a Wat bedoelt Van Ewijk hiermee?
 - b Waarom was deze taak pakweg vijftig jaar geleden minder belangrijk?

- 2 Schuldhulpverlening was in het verleden een vanzelfsprekend onderdeel van sociaal werk. Tegenwoordig zien veel sociaal werkers het niet als onderdeel van hun taak.
 - a Hoe komt het dat sociaal werkers schuldhulpverlening niet als hun primaire taak beschouwen?
 - b Hoe zie jij zelf de samenhang tussen schuldhulpverlening en sociaal werk?
 - c Interview een schuldhulpverlener en een sociaal werker en stel hun de volgende vragen.

Aan de schuldhulpverlener:

 - Welke opleiding(en) heeft u gevolgd om schuldhulpverlener te worden?
 - U begeleidt mensen bij het oplossen van hun schulden. Ziet u het ook als uw taak mensen te begeleiden bij het komen tot een gedragsverandering en het creëren van nieuwe perspectieven zodat zij geen nieuwe schulden meer maken in de toekomst?
 - Hoe ziet u de samenhang tussen schuldhulpverlening en sociaal werk?

Aan de sociaal werker:

 - Welke opleiding(en) heeft u gevolgd om sociaal werker te worden?
 - U begeleidt mensen bij het sociaal functioneren. Ziet u het ook als uw taak schuldhulpverlening te bieden, of verwijst u mensen met schulden door?
 - Hoe ziet u de samenhang tussen schuldhulpverlening en sociaal werk?
 - d Zijn je eigen ideeën over de samenhang tussen schuldhulpverlening en sociaal werk veranderd na deze interviews? Licht je antwoord toe.

Hoofdstuk 5

Individueel ondersteunen: sociaal werk in actie

- 1 In dit hoofdstuk worden drie perspectieven op kwetsbaarheid en veerkracht benoemd: het bio-psychologische perspectief, het sociaal-agogische perspectief en het sociologisch-politieke perspectief.
 - a Beschrijf een casus en belicht deze situatie steeds vanuit een ander perspectief.
 - b Laat zien hoe de verschillende perspectieven tot verschillende handelwijzen van sociaal werkers kunnen leiden.
 - c Zouden de verschillende handelwijzen ook gecombineerd kunnen worden? In hoeverre is dit haalbaar? Wat zijn de voor- en nadelen van een gecombineerde handelwijze?
 - d Welke handelwijze spreekt jou het meest aan en waarom?

- 2 De leefwereld van mensen wordt wel onderverdeeld in een aantal leefgebieden.
 - a Geef drie praktijkvoorbeelden waarin problemen op het ene leefgebied doorwerken op een ander leefgebied.
 - b Het is niet altijd nodig om de problemen op alle leefgebieden aan te pakken om de situatie voor mensen weer hanteerbaar te maken. Geef per voorbeeld aan welke opties jij als sociaal werker ziet om de situatie te verbeteren voor de cliënt. Waar hangt het vanaf welke keuzes er uiteindelijk gemaakt worden in de hulp- en dienstverlening?

- 3 De laatste 25 jaar heeft een belangrijke verschuiving plaatsgevonden, waarbij sociaal werkers steeds vaker outreachend werken door mensen met problemen thuis, in de wijk of op straat op te zoeken.
 - a Waarom wordt outreachend werken wel een werksoort met een 'hoge dilemmadichtheid' genoemd (paragraaf 5.5)?
 - b Geef drie praktijkvoorbeelden waarin deze dilemma's zichtbaar gemaakt worden.

- 4 In de casus van meneer De Bruin wordt gesproken over 'onbenutte kansen'.
 - a Wat wordt hiermee bedoeld?
 - b In deze casus wordt steeds opnieuw met de vinger naar andere instellingen en professionals gewezen. Is dit terecht volgens jou? Licht je antwoord toe.
 - c Wat kunnen sociaal werkers zelf doen om eerder in beeld te komen bij (potentiële) cliënten en bij andere instellingen en professionals?

Hoofdstuk 6

Werken met gezinnen

- 1 In dit hoofdstuk wordt gesproken over de 'gezinslogica' om aan te geven hoe wensen, behoeften en mogelijkheden van ieder individu in het gezin een plek krijgen om bevredigend te kunnen functioneren. Wanneer dat lukt wordt over 'alledaagse kracht' gesproken.
 - a Geef een korte beschrijving van hoe de gezinslogica er bij jou thuis uitzag toen je ongeveer twaalf jaar was.
 - b Waar zat de kracht van dit systeem en waar liep het (soms) spaak? Hoe werden problemen hieromtrent opgelost?
 - c Vergelijk de gezinslogica in jouw gezin van herkomst met de gezinslogica in het gezin van herkomst van andere studenten. Welke overeenkomsten zie je en welke verschillen? Zijn er ook culturele verschillen die te maken hebben met de afkomst van (een van) beide ouders?

- 2 In deze opdracht ga je na hoe de hulp aan gezinnen is georganiseerd in de gemeente waar jij opgegroeid bent. Gebruik hiervoor de website van de gemeente en van de verschillende instellingen die een rol spelen in de hulpverlening aan jeugdigen/gezinnen.
 - a Maak een sociale kaart waarin je de verschillende instellingen en hun verbanden zichtbaar maakt. Breng zowel specifieke jeugd- en gezinsinstellingen, als instellingen waar algemene hulp gegeven wordt (óók aan gezinnen) in kaart.
 - b Wat vind je van het ontstane beeld? Is het overzichtelijk of is het een complex geheel? Zou het eenvoudiger of logischer kunnen? Ontbreken er nog onderdelen in de keten?
 - c Waar kunnen de volgende gezinnen terecht voor begeleiding?
 - een gezin met een huilbaby;
 - een gezin met een onhandelbare peuter die agressief is naar andere peuters;
 - een gezin met een overdreven angstig kind;
 - een gezin met een kind met een lichamelijke handicap;
 - een gezin met een kind met een ontwikkelingsachterstand (mogelijk een verstandelijke beperking?);
 - een gezin met een kind met downsyndroom;
 - een moeder die door een depressie niet in staat is haar kleuter de juiste verzorging te geven;
 - ouders met financiële zorgen die hun kinderen niet kunnen laten meedoen met leeftijdgenootjes (sporten, schoolreis, nieuwe kleding);
 - ouders met een verstandelijke beperking die hun kind dreigen te verwaarlozen;
 - een vader die zijn vrouw en kinderen mishandelt;
 - een gezin waar constant ruzie is;
 - een gezin met grote schulden en daardoor grote spanningen;
 - een gezin dat overbelast is door mantelzorg aan de ernstig zieke vader en de dementerende moeder van een van de ouders.

- 3 De auteurs spreken in dit hoofdstuk over op- en afschalen naar specialistische hulpverlening.
 - a Wat zouden redenen kunnen zijn om de hulpverlening in het geval van Hassan en Marieke op te schalen? Met andere woorden: wanneer zou specialistische hulpverlening in het vizier komen? Ga hierbij in de op achterliggende problematiek en op signalen die hierop wijzen. Wanneer zou de hulpverlening weer afgeschaald kunnen worden?
 - b Beantwoord deze vraag ook in het geval van Shanna.

Hoofdstuk 7

Werken met mensen die (langdurig) in armoede leven

- 1 Armoede wordt door de auteurs van dit hoofdstuk een relatief, multifactorieel, structureel en gradueel verschijnsel genoemd.
 - a Licht elk van deze vier aspecten toe aan de hand van een praktijkvoorbeeld.
 - b Waarom is het zo moeilijk voor mensen om zich aan armoede te ontworstelen?
- 2 Hulp- en dienstverleners die werken met mensen in armoede putten uit drie verschillende omgevingskrachten: bronnen, sociale relaties en mogelijkheden.
 - a Beschrijf kort wat er met die termen bedoeld wordt.
 - b Geef aan hoe Karin en Margret daarmee gewerkt hebben bij respectievelijk Greet en Mamadou.
- 3 De auteurs van hoofdstuk 6 beschrijven drie rollen die de sociaal werker als generalist kan opnemen in een netwerk: informatieverstrekker, ondersteuner en onderhandelaar.
 - a Geef concrete voorbeelden uit de cases van Greet en Mamadou waarin de verschillende rollen tot uitdrukking komen.
 - b Zie jij nog andere belangrijke rollen die de sociaal werker in kan nemen in het werken met individuele cliënten / cliëntsystemen? Geef hiervan voorbeelden.

Overstijgende vragen bij deel II

- 1 In hoofdstuk 5 wordt de casus van meneer De Bruin beschreven.
 - a Beschrijf welke rollen (hoofdstuk 7) de sociaal werker in de casus van meneer De Bruin heeft opgepakt.
 - b Welke andere rollen zou de sociaal werker in deze casus nog meer op hebben kunnen pakken?

- 2 In hoofdstuk 7 worden de cases van Greet en Mamadou besproken.
 - a Op welke leefgebieden (hoofdstuk 5) ervaren Greet en Mamadou problemen? Op welk(e) leefgebied(en) ligt interveniëren volgens jou het meest voor de hand voor snelle resultaten? Licht dit toe.
 - b Beschrijf de probleemsituatie van Greet en Mamadou vanuit de verschillende perspectieven op kwetsbaarheid en veerkracht: het bio-psychologische perspectief, het sociaal-agogische perspectief en het sociologisch-politieke perspectief.
 - c Welke perspectief biedt de meeste aanknopingspunten voor concrete hulp aan Greet, respectievelijk Mamadou? In hoeverre zijn de andere perspectieven ook nog van belang?

- 3 In hoofdstuk 6 wordt de casus van Hassan en Marieke beschreven.
 - a Op welke leefgebieden ervaren Hassan en Marieke problemen?
 - b Op welk(e) leefgebied(en) ligt interveniëren volgens jou het meest voor de hand voor snelle resultaten? Licht dit toe.

Deel III

Werken met groepen vanuit breed perspectief

Introductievragen bij deel III

- 1 In de inleiding van deel III worden enkele positieve punten en bezwaren van het groepswork opgesomd. Plaats deze naast elkaar en weeg af welke van deze punten voor jou het zwaarst wegen. Benoem zowel positieve als negatieve punten en licht je antwoord toe.
- 2 Overall in Nederland wordt gewerkt met groepen.
 - a Wanneer denk je dat er sprake is van 'sociaal' werk met groepen en wanneer niet?
 - b Bediscussieer dit met je medestudenten en geef een aantal argumenten.
- 3 Waarin onderscheidt het groepswork zich van social casework en community organization in het sociaal werk?

Hoofdstuk 8

Methodisch werken met groepen

- 1 Mensen verhouden zich op allerlei manieren tot elkaar. In deze opdracht ga je na wanneer je kunt spreken van een groep.
 - a Stel je zet in een drukke winkelstraat mensen die op dat moment over straat lopen bij elkaar. Is dit dan een groep? Waarom wel of waarom niet?
 - b Als je vindt dat het geen groep is, wat ontbreekt hier dan aan?
- 2 Iedereen maakt deel uit van een of meerdere groepen.
 - a Kun je een voorbeeld geven van een groep waar je vanaf de aanvang bij betrokken bent geweest?
 - b Herken je een of meerdere fasen van groepsvorming van Tuckman en Jensen (zie het kader in paragraaf 8.3.2)?
- 3 Verklaar het diverser worden van de samenleving vanuit de theorieën over groepsvorming.
- 4 Het groepswork in sociaal werk varieert al naargelang het doel wat ermee nagestreefd wordt.
 - a Noem ten minste twee doelen die voor groepswork van belang zijn.
 - b Geef aan, aan welke (doel)groepen je daarbij denkt.

- 5 Waarom wordt in de inleiding van dit deel gesteld dat juist in het groepswerk de betekenis van democratie in de praktijk kan worden gebracht?
- 6 Waarom denk je dat zelfsturende groepen verantwoordelijk burgerschap bevorderen?
- 7 Bediscussieer wat je vindt van de opvatting van de overheid dat zelfredzaamheid en participatie beter zouden gedijen in collectieve arrangementen dan met individuele interventies (zie paragraaf 8.6.1). Ben je het hiermee eens? Waarom wel of niet?
- 8 In een van de varianten van het groepswerk, Positive Peer Culture (PPC), wordt ervan uitgegaan dat bij jongeren 'peers' meer invloed op elkaar hebben dan volwassenen.
 - a Waarom zou dit zo zijn?
 - b Geef aan hoe een beroepskracht deze invloed positief kan aanwenden.
- 9 Zoek op internet naar communicatietheorieën. Je zult zien dat in veel theorieën verschillende lagen of niveaus in de communicatie tussen mensen worden onderscheiden. Welke verschillen in communicatieniveaus heb je gevonden? Geef aan wat hiermee wordt bedoeld.
- 10 Kun je voorbeelden geven van groepswerk waarvan je het wel en voorbeelden waarvan je het niet verantwoord vindt als dit door vrijwilligers wordt uitgevoerd? Bespreek de argumenten hiervoor met elkaar.
- 11 Zoek op internet naar instellingen voor intramurale jeugdhulpverlening.
 - a Welke jongeren worden hier geplaatst?
 - b Welke groepsgerichte benaderingen worden aangeboden?
- 12 Er is tegenwoordig veel te doen over pesten op scholen.
 - a Geef met behulp van theorieën over groepsvorming die in dit hoofdstuk worden behandeld een verklaring voor dit pesten.
 - b Kun je ook andere voorbeelden geven van groepsprocessen die een negatieve invloed hebben op de individuele deelnemers?
 - c Bespreek zo'n voorbeeld met elkaar en ga na hoe deze negatieve invloed teniet kan worden gedaan.
- 13 Zoek op internet voorbeelden van lotgenotenhulp. Ga met behulp van de theorieën over groepswerk die in dit hoofdstuk worden behandeld na waarom groepen met lotgenoten succesvol zijn.
- 14 Ga na of je de methodische principes van het groepswerk begrijpt (zie paragraaf 8.5.2) en zet ze daarna op basis van je eigen inschatting in volgorde van belangrijkheid. Wissel dit uit met je medestudenten en beargumenteer je indeling.

Hoofdstuk 9

Wonen met support: werken aan herstel en sociale inclusie

- 1 Ook in deze tijd worden mensen opgenomen in instellingen. Het kan gaan om ouderen in verpleeghuizen maar ook om kinderen in ggz-instellingen. Noem voor- en nadelen van het opgenomen zijn in een instelling.
- 2 Geef aan wat bedoeld wordt met de verschuiving in de langdurige zorg van leefgroepen naar sociale netwerken.
- 3 In de vermaatschappelijking wordt wel gesproken over fysieke en sociale integratie.
 - a Wat is het verschil tussen fysieke en sociale integratie?
 - b Welke van de twee is het moeilijkst om te realiseren?
 - c Ken je voorbeelden in jouw omgeving van mensen met een beperking die gebruikmaken van beschermd wonen? Ga na in hoeverre er in het voorbeeld sprake is van fysieke en sociale integratie.
- 4 Normalisering en integratie lijken iets te vragen van de omgeving van de cliënt die zelfstandig woont in een gewone buurt, maar ook iets van de cliënt met een beperking zelf.
 - a Wat vraagt dit van beide kanten?
 - b Waar wringt het mogelijk?
- 5 Waarom speelt ervaringsdeskundigheid een steeds grotere rol in het sociaal werk? Welke invloed kan dit hebben op de relatie die een sociaal werker heeft met een cliënt?
- 6 Een van de uitgangspunten van sociaal werk is dat de persoonlijke voorkeur van de cliënt centraal staat en niet de mening van de begeleiders. Wat is het gevolg van dit uitgangspunt voor de relatie tussen de sociaal werker en de cliënt? Kun je voorbeelden geven waar dit in het gedrang komt en hoe de sociaal werker hiermee om kan gaan?
- 7 Zoek op internet het VN-verdrag voor mensen met een handicap. Ga met medestudenten na of en zo ja waarom het nodig is dat er naast het mensenrechtenverdrag een apart verdrag bestaat voor mensen met een handicap.
- 8 Supported Living is een veelgehoorde term in het sociaal werk voor mensen die om uiteenlopende redenen niet zelfstandig kunnen wonen.
 - a Geef aan wat precies met de term Supported Living bedoeld wordt.
 - b Waarom maakt Supported Living deel uit van het groepsgericht sociaal werk?
- 9 In de benadering van Supported Living wordt een onderscheid gemaakt tussen persoonlijke steunsystemen en supportnetwerken. Wat is het verschil tussen deze twee? Geef van beide een voorbeeld.

- 10 In sociaal werk wordt gesproken over de twee dimensies inclusief werken en inclusiegericht werken.
- Beschrijf het verschil tussen deze twee dimensies.
 - Ga met medestudenten na wat sociale professionals allemaal kunnen doen aan het versterken van sociale netwerken van mensen met een beperking.

Hoofdstuk 10

Leren en educatie in het sociaal werk

- 1 Zoek op internet omschrijvingen voor de begrippen 'Bildung', '21st century skills' en 'een leven lang leren'. Ga na wat deze begrippen met elkaar gemeenschappelijk hebben en welke verschillen er zijn.
- 2 In het onderwijs wordt onderscheid gemaakt tussen non-formeel leren en formeel leren.
 - a Wat is het verschil tussen non-formeel leren en formeel leren?
 - b Waarom past volgens de auteurs non-formeel leren soms beter bij de persoonlijke omstandigheden van een cliënt dan formeel leren?
- 3 Geef een aantal voorbeelden van momenten die voor jou een belangrijke leerervaring vormden. Plaats deze vervolgens op de schaal van Simons (paragraaf 10.3) van volledig ongeorganiseerd tot volledig georganiseerd leren. Licht je indeling toe.
- 4 Hoe komt het dat hoogopgeleiden veel vaker scholing volgen dan laagopgeleiden?
- 5 Waarom kun je de brede school een voorbeeld van de 'ontgrenzing van het leren' noemen? Noem nog een voorbeeld hiervan.
- 6 Leg in eigen woorden uit wat Tough (paragraaf 10.4) bedoelde met de *learning iceberg*.
- 7 Het vormingswerk, zo blijkt uit paragraaf 10.2, wordt geleidelijk ondergebracht bij het middelbaar beroepsonderwijs. Dit betreft met name volwasseneneducatie. Toch is er nog steeds een aanbod van vormingswerk. Kun je hiervan een voorbeeld geven?
- 8 In dit hoofdstuk wordt veelvuldig gesproken over het faciliteren of coachen van leertrajecten door sociaal werkers. Dit lijkt op het eerste gezicht vooral de taak van leraren in het onderwijs te zijn. Noem, als het om leren gaat, verschillen tussen leraren en sociaal werkers.

- 9 In paragraaf 10.1 kun je lezen over Irina, Sjors en Abdullah: 'De verschillen tussen de deelnemers maakt het leren in een groep interessant. Je kunt niet alleen de deelnemers afzonderlijk verder helpen, maar de deelnemers kunnen het leren ook bij elkaar stimuleren.' Pas deze uitspraak toe op de voorbeelden aan het begin van dit hoofdstuk. Hoe zouden deze drie mensen voor elkaar van betekenis kunnen zijn?
- 10 Veel voorbeelden die in dit hoofdstuk worden genoemd gaan over positieve leerprocessen in informele groepen. Toch zijn er ook informele groepen te benoemen met negatieve doelen zoals gangs en hooligans.
- Bedenk met een groepje medestudenten op welke manier de leerprocessen in deze groepen zouden kunnen worden bijgesteld tot positief actief burgerschap.
 - Wat is daarbij de rol van sociaal werkers?
- 11 Noem aan aantal voorbeelden van situaties waarin samenwerking tussen sociaal werkers en het basis- en voortgezet onderwijs in gemeenten wenselijk is.
- 12 Er wordt wel gesteld dat het educatiebeleid 'vermaatschappelijk'.
- Wat wordt hiermee bedoeld?
 - Is daarin volgens jou een rol weggelegd voor het sociaal werk? Hoe zou deze rol eruit kunnen zien?
- 13 In de leercyclus van Kolb worden vier fasen onderscheiden.
- Ga na welke fase het meest past bij jouw manier van leren en met welke fase je meer moeite hebt.
 - Bespreek dit met je medestudenten. Welke verschillen en overeenkomsten zie je?
- 14 Beschrijf in eigen woorden voor de drie onderstaande cases hoe jij als sociaal werker een leeromgeving zou realiseren. Beschrijf per casus:
- een titel voor een leeromgeving;
 - drie hoofddoelen van de leeromgeving;
 - drie inhoudelijke onderdelen van de leeromgeving;
 - de verschillende rollen die de begeleider kan aannemen.
- Casus 1: Autochtone alleenstaande moeders zonder opleiding, die binnen afzienbare tijd een andere baan willen hebben.
 - Casus 2: Allochtone ouderen die meer contact willen krijgen in de omgeving waar zij nog niet zo lang wonen.
 - Casus 3: Jongvolwassenen van ongeveer 21 jaar, die voortijdig hun school hebben verlaten en graag vrijwilligerswerk willen gaan doen bij een vereniging, maar lees- en schrijfproblemen ervaren.

- 15 Uilenreef en Jans (2012) noemen zes competenties voor het succesvol begeleiden van leerprocessen:
- motiveren van deelnemers;
 - omgaan met heterogeniteit en diversiteit in groepen;
 - adviseren of bieden van supervisie aan deelnemers;
 - identificeren (definiëren) van leerbehoeften;
 - faciliteren van het leerproces: meer afstemmen op behoeften en voortgang van deelnemers;
 - ontwerpen van het leerproces.

Geef aan welke drie competenties volgens jou het belangrijkste zijn om een succesvol leerproces voor kwetsbare groepen te kunnen realiseren. Licht je antwoord toe.

Hoofdstuk 11

Het werken met informele groepen in open situaties

- 1 Informele groepsactiviteiten zijn belangrijk om mensen in een samenleving met elkaar te verbinden en bij elkaar te betrekken.
 - a Aan welke informele groepen neem je zelf deel?
 - b Welke motieven voor deelname aan informele groepen die door het SCP genoemd worden, zijn op jou van toepassing?
 - c Ga na hoe voor jou de balans ligt tussen vrijblijvendheid en verplichting.
 - d Bespreek dit onderwerp met medestudenten en bespreek de overeenkomsten en de verschillen.
- 2 Waarom kunnen volgens de auteur informele groepsactiviteiten van groot belang zijn voor kwetsbare burgers? Denk je dat dit altijd het geval is? Wanneer wel en wanneer niet?
- 3 De Nederlandse samenleving ontwikkelt zich steeds meer tot een dynamische netwerksamenleving, waarin veel vormen van collectiviteit plaatsmaken voor nieuwe vormen van connectiviteit.
 - a Wat is het verschil dat hier gemaakt wordt?
 - b Herken je deze verandering om je heen?
 - c Wat zijn de voor- en nadelen van deze verandering volgens jou?
- 4 De auteur spreekt over bonding, bridging en linking van sociale netwerken.
 - a Wat is het verschil tussen deze drie termen?
 - b Welke rol kunnen sociale professionals hierin spelen?

- 5 Sociaal makelaarschap zou een taak moeten zijn van sociaal werkers.
- Wat wordt bedoeld met sociaal makelaarschap?
 - Waarom zou dit bij uitstek een taak van sociaal werkers moeten zijn?
- 6
- Bespreek waarom volgens de filosoof Mouffe consensus in groepen alleen mogelijk is in combinatie met uitsluiting.
 - Bespreek hoe het 'opschorten' van overeenstemming in groepen ruimte biedt voor meerstemmigheid in groepen. Hoe kan hiermee een bijdrage worden geleverd aan het voorkomen van uitsluiting?
- 7 Waarschijnlijk worden in de wijk waar jij woont ook allerlei groepsactiviteiten georganiseerd. Bekijk de activiteitenkalenders en agenda's van de sociale wijkteams en welzijnsorganisaties in jouw wijk. Deze vind je vaak op de websites van deze organisaties, maar ook in wijkkranten en op de prikborden van ontmoetingsplekken in de buurt.
- Welke activiteiten tref je aan?
 - Bij welke potentiële behoeften sluiten deze activiteiten aan?
 - Wie zijn er allemaal bij deze activiteiten betrokken?
 - Is het naar jouw indruk eenvoudig voor buurtbewoners om bij deze activiteiten aan te sluiten? Voor wie wel en voor wie niet? Licht je antwoord toe.
 - Plaats deze activiteiten in onderstaande typologie van Hilhorst en Van der Lans (zie ook tabel 11.1).
 - Zijn deze activiteiten naar jouw idee van belang voor de sociale samenhang van de buurt? Licht je antwoord toe.
 - Welke ondersteunende rol kunnen sociaal werkers hierbij vervullen?

wederkerigheid/ verbondenheid	directe wederkerigheid	gegeneraliseerde wederkerigheid
sterke banden	met bekenden voor elkaar	met bekenden voor anderen
zwakke banden	met onbekenden voor elkaar	met onbekenden voor anderen

- 8 Verken de vraag naar groepsactiviteiten in jouw wijk en wie er aan deze activiteiten deelnemen. Doe dit door een of twee laagdrempelige ontmoetingsplaatsen in jouw wijk te bezoeken, bijvoorbeeld een buurthuis, een speeltuin of bibliotheek.
- a Spreek drie bezoekers die je daar treft aan voor een alledaags gesprek over hun activiteiten in de buurt. Gebruik hierbij de volgende vragen:
- Welke sociale activiteiten onderneem(t) je/u in deze wijk?
 - Waarom neem(t) je/u aan deze activiteiten deel?
 - Met welke verwachtingen ben(t) je/u aan deze sociale activiteiten gaan deelnemen?
 - In hoeverre zijn deze verwachtingen uitgekomen?
 - Welke sociale activiteiten mis(t) je/u in deze wijk?
 - Welke mogelijkheden zie(t) je/u om deze sociale activiteiten zelf te initiëren?
 - Welke (professionele) ondersteuning heb/heeft je/u daarbij nodig?
- b Schrijf een kort verslag van je bevindingen.
- c Geef aan wat jij als sociaal werker voor deze (groepen) mensen zou kunnen betekenen.

Deel IV

Werken in de samenleving vanuit een breed perspectief

Hoofdstuk 12

Opbouwwerk als sociale ontwikkelingsstrategie

- 1 Het belang van opbouwwerk wordt wisselend gewaardeerd in de loop van de geschiedenis.
 - a Beschrijf in je eigen woorden het huidige belang van opbouwwerk. Gebruik concrete voorbeelden om dit belang duidelijk te maken.
 - b Bespreek je visie in een kleine groep medestudenten.
- 2 In dit hoofdstuk blijkt dat bewonersgestuurde wijkontwikkeling geen eenvoudige opgave is.
 - a Selecteer een van de opgaven waarvoor opbouwwerkers worden gesteld bij bewonersgestuurde wijkontwikkeling en beschrijf waar zij tegenaan kunnen lopen.
 - b Bespreek met medestudenten welke mogelijkheden sociaal werkers hebben om hier op een professionele wijze mee om te gaan.
 - c Kies tot slot drie aanvullingen die volgens jullie kansrijk zijn en leg deze voor aan een ervaren opbouwwerker.

Hoofdstuk 13

Sociaal werkers als verbindingswerkers

- 1 Mensen kunnen zich op verschillende manier in de civil society met elkaar verbinden. Noem vier verschillende manieren en illustreer deze met voorbeelden.
- 2
 - a Op welke wijze ben jij zelf verbonden aan de civil society, met andere woorden: aan welke verbanden neem jij zelf deel?
 - b Beantwoord deze vraag ook voor drie andere mensen in je omgeving (geen collega-studenten sociaal werk). Interview hen hierover en start met een korte uitleg van wat de civil society inhoudt.

- 3 Informele hulp is hulp die geboden wordt binnen de eigen kring van familie, vrienden, burens en kennissen.
 - a Heb jij zelf wel eens informeel hulp geboden? Beschrijf kort een of enkele voorbeelden.
 - b Was dit voldoende om problemen het hoofd te bieden of was er ook nog andere hulp nodig? Welke hulp?
 - c Hoe vind jij het dat de overheid steeds meer van mensen verwacht dat ze problemen eerst in eigen kring proberen op te lossen voordat ze professionele hulp zoeken?
 - d Wanneer vind je dit een goed idee en wanneer zouden mensen direct bij professionals terecht moeten kunnen?

- 4 Mensen kunnen verschillende motieven hebben om andere mensen te helpen. Wat zijn jouw motieven om sociaal werker te worden?

- 5 Sociaal werkers worden wel 'verbindingswerkers' genoemd. Wat wordt bedoeld met deze term?

- 6 In onze maatschappij worden mensen op verschillende gronden buitengesloten.
 - a Geef hiervan drie concrete voorbeelden.
 - b Wat zou jij kunnen doen als sociaal werker om deze mensen weer in te sluiten? Beschrijf verschillende typen interventies.

- 7 Probeer van twee verschillende interventies een concrete inschatting te maken van de hoeveelheid tijd (in benodigde uren sociaal werk en doorlooptijd) die nodig zijn om je doel (mensen zich weer verbonden laten voelen) te bereiken. Welke factoren maken dat iets meer of minder tijd kost?

- 8 In de wijk waar jij werkt als sociaal werker wonen veel 80-plussers. Deze mensen raken in toenemende mate geïsoleerd, omdat zij minder mobiel worden en hun netwerk van vrienden en kennissen inkrimpt. Het sociaal wijkteam heeft besloten om vrijwilligers in te schakelen om te voorkomen dat deze groep mensen vereenzaamt. Hoe ga je dit aanpakken?
 - a Welke zaken moet je vooraf uitzoeken met betrekking tot je doelgroep?
 - b Wat voor soort activiteiten zou je willen organiseren?
 - c Welk type vrijwilligers heb je nodig om deze activiteiten uit te voeren?
 - d Hoe ga je deze vrijwilligers werven?
 - e Welke rol blijft er over voor sociaal werk op het moment dat het project goed loopt?

Afsluitende overstijgende vraag

- 1 In deel II is steeds sterk gefocust op de individuele probleemoplossing: wat moet er gebeuren om de situatie van deze cliënt/dit gezin te verbeteren en hun weer perspectieven te bieden. In hoofdstuk 5 is dit gebeurd in het geval van meneer De Bruin. Lees deze casus nogmaals door en beantwoord de volgende vragen:
 - a Zijn er (mogelijk in aanvulling op de geboden hulp) groepsinterventies te bedenken waarmee de situatie van meneer De Bruin ook te verbeteren is? Licht toe welke interventies dat zijn en beschrijf kort hoe die ingezet hadden kunnen worden en welke uitwerking je verwacht.
 - b Zijn er (aanvullende) interventies op wijk- en buurtniveau te bedenken waarmee de situatie van meneer De Bruin ook te verbeteren is? Licht toe welke interventies dat zijn en beschrijf kort hoe die ingezet hadden kunnen worden en welke uitwerking je verwacht.
 - c Kleven er aan deze andere interventies morele aspecten die mogelijk voor dilemma's zorgen? Licht dit toe.
 - d Had de situatie van meneer De Bruin voorkomen kunnen worden door ander sociaal beleid? Licht de morele dimensies toe die aan deze werkwijze kleven.